

Studiul comportamentului de antreprenoriat în rândul absolvenților de învățământ superior din 13 țări europene

Ana-Maria ZAMFIR

Institutul Național de Cercetare Științifică în Domeniul Muncii
și Protecției Sociale
anazamfir@incsmmps.ro

Eliza-Olivia LUNGU

Institutul Național de Cercetare Științifică în Domeniul Muncii
și Protecției Sociale
eliza.olivia.lungu@gmail.com

Cristina MOCANU

Institutul Național de Cercetare Științifică în Domeniul Muncii
și Protecției Sociale
mocanu@incsmmps.ro

Rezumat. *Lucrarea de față investighează procesul tranziției de la școală la muncă a absolvenților de studii superioare din țările europene. Analizând baza de date REFLEX care include informații despre primele locuri de muncă ale unui eșantion reprezentativ de absolvenți de învățământ superior (ISCED 5), autorii studiază incidența și caracteristicile comportamentului de antreprenoriat în rândul tinerilor. De asemenea, lucrarea analizează factorii educaționali, instituționali și personali care influențează antreprenoriatul. Rezultatele obținute pot sta la baza dezvoltării viitoarelor politici și programe de încurajare a comportamentului de antreprenoriat, în special pentru tinerii cu studii superioare.*

Cuvinte-cheie: antreprenoriat; tineri; învățământ superior.

Clasificare JEL: J24.

Clasificare REL: 14D.

Introducere

Studiul antreprenoriatului în rândul tinerilor contribuie la o mai bună înțelegere a procesului de creare de oportunități de ocupare destinate tinerilor. Pe fondul necesității stimulării ocupării în rândul tinerilor, antreprenoriatul reprezintă o alternativă importantă de ”negociere” a tranziției de la școală la muncă. Cu toate acestea, nu sunt cunoscute foarte multe aspecte referitoare la comportamentul antreprenorial al tinerilor, stimulii și barierele sale. Lucrarea de față își propune să investigheze procesul de alegere a unei cariere de antreprenor în rândul absolvenților de studii superioare din 13 țări europene.

Este cunoscut faptul că reducerea șomajului în rândul tinerilor reprezintă un obiectiv cheie pentru decidenții de politică din țări dezvoltate sau aflate în curs de dezvoltare. Analiza indicatorilor pieței muncii pe grupe de vârstă arată necesitatea creării de locuri de muncă pentru tineri (Schoof, 2006). De asemenea, șomajul tinerilor reprezintă o pierdere semnificativă de capital uman care ar putea contribui la creșterea economică.

Având în vedere că economiile se confruntă cu necesitatea creării de oportunități de ocupare pentru tineri, antreprenoriatul reprezintă o modalitate importantă de inserție pe piața muncii. Astfel, antreprenoriatul ar putea contribui la o mai bună utilizare a potențialului economic al tinerilor și la reducerea sărăciei. Stimularea antreprenoriatului în rândul tinerilor aduce multiple beneficii economice și sociale: reducerea șomajului, promovarea incluziunii sociale, îmbunătățirea încrederii în sine în rândul tinerilor, reducerea riscului de delincvență juvenilă, stimularea inovării etc. Astfel, societățile trebuie să susțină antreprenoriatul tinerilor pentru că acesta reprezintă o sursă valoroasă de creare de locuri de muncă și dinamism economic. Totuși, trebuie reținut că cercetătorii sunt precauți în a considera antreprenoriatul tinerilor drept un panaceu universal pentru toate problemele economice și sociale, văzându-l mai degrabă ca pe o importantă alternativă de carieră.

Antreprenoriatul reprezintă ”procesul prin care indivizii devin conștienți de faptul că dezvoltarea unei afaceri este o opțiune viabilă pentru ei, formulează idei de afaceri, deprind competențele necesare unui antreprenor și desfășoară demersurile necesare inițierii și dezvoltării unei afaceri” (Stevenson, 1989 apud. Chigunta, 2002). Pe de altă parte, antreprenoriatul este văzut în strânsă legătură cu trăsături precum spirit de inițiativă, inovare, creativitate, asumare de riscuri și capacitate de a face performanță în medii economice și culturale specifice.

De asemenea, comportamentul de antreprenoriat în rândul tinerilor este sensibil la o multitudine de factori, printre care educația antreprenorială, mediul instituțional și de afaceri, accesul la mecanisme de finanțare etc. (Schoof, 2006).

Cadrul metodologic

Obiectivul lucrării este investigarea incidenței antreprenoriatului în rândul absolvenților de învățământ superior și a factorilor săi modelatori. Analiza utilizează date privind cariera absolvenților de învățământ superior obținute printr-o anchetă sociologică de mari dimensiuni desfășurată în 13 țări europene (Portugalia, Spania, Italia, Franța, Austria, Germania, Olanda, Belgia, Marea Britanie, Norvegia, Finlanda, Estonia și Republica Cehă) după o metodologie comună. Eșantionul reprezentativ la nivel național cuprinde absolvenți ISCED 5 care și-au finalizat studiile în anul academic 1999/2000. Ancheta face parte din proiectul REFLEX finanțat prin FP6 ("The Flexible Professional in the Knowledge Society New Demands on Higher Education in Europe"). Datele au fost colectate în anul 2005 prin intermediul unui chestionar on-line, absolvenții oferind informații cu privire la experiențele lor pe piața muncii. Numărul total de respondenți a fost de 31.846.

Tabelul 1

Distribuția eșantionului de absolvenți, pe țări

Țară	Frecvență	%
Portugalia	645	2,0
Spania	3916	12,3
Italia	3139	9,9
Franța	1700	5,3
Austria	1821	5,7
Germania	1700	5,3
Olanda	3425	10,8
Belgia	1291	4,1
Marea Britanie	1578	5,0
Norvegia	2201	6,9
Finlanda	2676	8,4
Estonia	960	3,0
Republica Cehă	6794	21,3
Total	31846	100

Prezentarea rezultatelor

În total, 10,3% dintre absolvenții investigați nu lucrau la cinci ani de la terminarea studiilor universitare. Franța, Italia, Finlanda și Spania înregistrează cea mai mare pondere de absolvenți care nu lucrează. 81,9% dintre absolvenți ocupă un singur loc de muncă, în vreme ce 7,8% dintre aceștia dețin două sau mai multe locuri de muncă. Cea mai mare pondere a absolvenților care au mai multe slujbe se regăsește în Estonia, Austria și Portugalia. Trebuie remarcat cazul Norvegiei, care este caracterizată de cea mai redusă incidență a absolvenților

neocupați și de cea mai mare pondere a celor care lucrează la mai multe locuri de muncă.

Tabelul 2

Distribuția absolvenților, după participarea pe piața muncii (%)

	un loc de muncă	mai multe locuri de muncă	nu lucrează	Total
Portugalia	78,6	12,5	8,9	100
Spania	81,3	6,4	12,2	100
Italia	83,0	4,0	13,0	100
Franța	82,9	3,7	13,4	100
Austria	75,7	12,1	12,2	100
Germania	85,0	5,5	9,5	100
Olanda	86,5	6,8	6,7	100
Belgia	89,6	6,3	4,1	100
Marea Britanie	82,8	5,4	11,8	100
Norvegia	84,4	10,4	5,2	100
Finlanda	80,3	7,0	12,7	100
Estonia	76,6	15,4	8,1	100
Republica Cehă	79,2	10,3	10,5	100
Total	81,9	7,8	10,3	100

11,4% dintre absolvenții investigați au devenit antreprenori după cinci ani de la momentul ieșirii din sistemul de educație. Incidența antreprenoriatului este mai ridicată în Italia, unde aproape un sfert dintre respondenți se încadrează în această categorie. De asemenea, Portugalia, Austria și Republica Cehă înregistrează ponderi mai ridicate de antreprenori, în vreme ce Marea Britanie obține cea mai mică pondere de antreprenori printre absolvenții de studii superioare.

Tabelul 3

Distribuția absolvenților, după tipul ocupării (%)

	Antreprenori	Non-antreprenori	Total
Portugalia	15,8	84,2	100
Spania	9,3	90,7	100
Italia	22,7	77,3	100
Franța	6,4	93,6	100
Austria	14,4	85,6	100
Germania	12,7	87,3	100
Olanda	6,7	93,3	100
Belgia	12,7	87,3	100
Marea Britanie	5,2	94,8	100
Norvegia	6,2	93,8	100
Finlanda	6,9	93,1	100
Estonia	9,9	90,1	100
Republica Cehă	14,5	85,5	100
Total	11,4	88,6	100

Pentru a explica comportamentul de antreprenoriat, am aplicat o regresie logistică binomială asupra variabilei „statut de antreprenor” care ia valoarea 1 pentru absolvenții care au devenit antreprenori și 0 pentru ceilalți. Modelul 1 identifică numeroși predictorii semnificativi din categoria factorilor de context și personali. Cu privire la țara de origine, se observă că absolvenții din Italia au șanse mai mari de a fi antreprenori, în vreme ce majoritatea celorlalte țări obțin probabilități mai mici (comparativ cu Republica Cehă). De asemenea, domeniul de studii influențează traseele de carieră dat fiind că absolvenții domeniilor științe umaniste și arte, respectiv agricultură și medicină veterinară au devenit antreprenori într-o măsură mai mare, iar absolvenții de științe exacte într-o măsură mai mică (comparativ cu domeniul universitar). În acord cu rezultatele altor studii, absolvenții băieți au un comportament de antreprenoriat semnificativ mai accentuat față de femei. În plus, variabila vârstă are un impact pozitiv, creșterea în vârstă favorizând apariția comportamentului de antreprenoriat. Pe de altă parte, valorile și atitudinile legate de muncă se numără printre predictorii antreprenoriatului: absolvenții care valorizează autonomia în muncă, experimentarea de noi provocări, deținerea unui statut social ridicat și perspectivele de carieră sunt mai prezenți printre antreprenori, iar cei care valorizează securitatea locului de muncă, ocazia de a învăța lucruri noi, de a-și armoniza viața profesională cu familia și de a fi folositori pentru societate sunt mai puțin prezenți în categoria antreprenorilor. Referitor la sectorul de activitate, absolvenții care lucrează în sectorul agricol, construcții, hoteluri și restaurante, tranzacții imobiliare, sănătate și alte servicii au șanse semnificativ mai mari de a deveni antreprenori. Cu privire la caracteristicile mediului economic, rezultatele arată că absolvenții antreprenori activează în mai mare măsură în medii economice caracterizate de competiție ridicată, cerere instabilă (de bunuri și servicii) și care acționează la nivel local și regional.

Modelul 2 păstrează toate variabilele menționate anterior, cu excepția variabilei „țara de origine”, care este înlocuită de Indicele de Complexitate Economică (ECI). Indicele de Complexitate Economică a fost definit de R. Hausmann și C. Hidalgo ca o măsură holistică a dezvoltării economice a unei țări și încearcă să sintetizeze diversitatea capabilităților existente într-o societate. Autorii recomandă folosirea acestui construct nu numai ca și măsură descriptivă pentru diferitele țări analizate, ci și ca instrument de predicție a dezvoltării economice viitoare a unei țări, capacitatea de inovare fiind corelată pozitiv cu capabilitățile existente la nivel național. Utilizând date privind comerțul internațional, autorii au construit o rețea bipartită care leagă țările de produse pe care le exportă (Hausman și Hidalgo, 2009). Pe baza acestor variabile a fost calculat Indicele de Complexitate Economică. Lucrarea de față utilizează valorile

ECI la nivel național pentru anul 2005. Rezultatele regresiei arată că există șanse mai mari ca absolvenții de studii superioare să devină antreprenori în țările caracterizate de valori superioare a ECI.

Modelul 3 înlocuiește variabila „domeniu de studii” cu variabile care surprind profilul educațional al absolvenților. Referitor la metodele de predare-învățare de care au beneficiat în timpul studiilor universitare, se constată că absolvenții care au beneficiat de metode de predare precum realizarea de proiecte, rezolvarea de probleme și prezentarea unor comunicări orale au șanse semnificativ mai mari de a deveni antreprenori, în vreme ce metodele tradiționale reduc șansele de antreprenoriat. Participarea în organizații voluntare și studențești sporește spiritul întreprinzător. Analizând competențele deținute (autoevaluate), rezultatele arată că absolvenții care dețin competențe de negociere, de lucru sub stres, de a profita de noile oportunități, de identificare de soluții, de promovare a produselor/serviciilor și cunoașterea limbilor străine se asociază cu un comportament antreprenorial mai accentuat. De asemenea, creșterea numărului de ore de studiu pe săptămână se asociază cu probabilitate ușor mai accentuată de antreprenoriat.

Tabelul 4

**Rezultatele regresiei logistice pentru variabila „statut de antreprenor”
(1 = antreprenor, 0 = nonantreprenor) – metoda: Enter**

Variabile	Model 1 Exp (B)	Model 2 Exp (B)	Model 3 Exp (B)
Țara (ref. = Republica Cehă)			
Portugalia	0.774		0.710**
Spania	0.638***		0.567***
Italia	1.280***		0.961
Franța	0.469***		0.335***
Austria	0.697***		0.594***
Germania	0.568***		0.489***
Olanda	0.376***		0.356***
Belgia	1.135		1.076
Marea Britanie	0.373***		0.465***
Norvegia	0.319***		0.265***
Finlanda	0.417***		0.396***
Estonia	0.840		0.776
Indicele de Complexitate Economică		1.191***	
Domeniul de studii (referință = universitar)			
Științe umaniste și arte	1.593***	1.608***	
Științe sociale, afaceri și științe juridice	0.986	1.069	
Științe exacte	0.651***	0.667***	
Inginerie și construcții	0.958	1.056	
Agricultură și medicină veterinară	1.562***	1.630***	
Sănătate și asistență socială	0.891	0.908	
Servicii	1.058	0.994	
Utilizarea prelegerilor ca metodă de predare (ref. = frecvență scăzută și medie)			
Frecvență ridicată			0.832***
Utilizarea temelor de grup ca metodă de predare (ref. = frecvență scăzută și medie)			

Variabile	Model 1 Exp (B)	Model 2 Exp (B)	Model 3 Exp (B)
Frecvență ridicată			0.763***
Utilizarea sesiunilor de practică/internship ca metodă de predare (ref. = frecvență scăzută și medie)			
Frecvență ridicată			0.878**
Utilizarea prezentărilor teoretice ca metodă de predare (ref. = frecvență scăzută și medie)			
Frecvență ridicată			0.863***
Utilizarea proiectelor și a rezolvării de probleme ca metodă de predare (ref. = frecvență scăzută și medie)			
Frecvență ridicată			1.239***
Utilizarea prezentărilor orale a studenților ca metodă de predare (ref. = frecvență scăzută și medie)			
Frecvență ridicată			1.193***
Numărul orelor de studiu pe săptămână			1.004**
Participarea în organizații voluntare și studențești (ref. = nu)			
Da			1.134*
Măsura în care programul de studii a oferit competențe antreprenoriale (ref. = în mică măsură)			
În mare măsură			0.656***
Competențe de negociere (ref. = nivel scăzut și mediu)			
Nivel ridicat			1.132**
Competențe de lucru sub stres (ref. = nivel scăzut și mediu)			
Nivel ridicat			1.220***
Competențe de a profita de noi oportunități (ref. = nivel scăzut și mediu)			
Nivel ridicat			1.319***
Competențe de a lucra în echipă (ref. = nivel scăzut și mediu)			
Nivel ridicat			0.683***
Competențe de utilizare a TIC (ref. = nivel scăzut și mediu)			
Nivel ridicat			0.833**
Competențe de identificare de soluții (ref. = nivel scăzut și mediu)			
Nivel ridicat			1.276***
Competențe de promovare a produselor și serviciilor (ref. = nivel scăzut și mediu)			
Nivel ridicat			1.146**
Competențe de întocmire a rapoartelor, documentelor (ref. = nivel scăzut și mediu)			
Nivel ridicat			0.870**
Competențe de limbi străine (ref. = nivel scăzut și mediu)			
Nivel ridicat			1.120*
Număr de ani de studii superioare			1.122***
Sex (ref. = feminin)			
Masculin	1.515***	1.539***	1.313***
Vârstă	1.046***	1.035***	1.045***
Valori: autonomie în muncă (ref. = fără mare importanță)			
Importanță ridicată	1.626***	1.654***	1.567***
Valori: securitatea locului de muncă (ref. = fără mare importanță)			
Importanță ridicată	0.500***	0.509***	0.526***
Valori: oportunitatea de a învăța lucruri noi (ref. = fără mare importanță)			
Importanță ridicată	0.786***	0.764***	0.781***
Valori: câștiguri ridicate (ref. = fără mare importanță)			

Variabile	Model 1 Exp (B)	Model 2 Exp (B)	Model 3 Exp (B)
Importanță ridicată	0.919	0.827***	0.878*
Valori: noi provocări (ref. = fără mare importanță)			
Importanță ridicată	1.227***	1.068	1.066
Valori: ocazia de a armoniza viața profesională cu familia (ref. = fără mare importanță)			
Importanță ridicată	0.807***	0.936	0.733***
Valori: ocazia de a face ceva folositor pentru societate (ref. = fără mare importanță)			
Importanță ridicată	0.777***	0.706***	0.838***
Valori: statut social (ref. = fără mare importanță)			
Importanță ridicată	1.159***	1.251***	1.131**
Valori: timp liber (ref. = fără mare importanță)			
Importanță ridicată	1.087	1.164***	1.015
Valori: perspectivele de carieră (ref. = fără mare importanță)			
Importanță ridicată	1.188***	1.269***	1.174**
Participare la cursuri de formare în ultimele 12 luni (ref. = nu)			
Da	0.850***	0.843***	0.829***
Activitate economică (ref. = educație)			
Agricultură, piscicultură și silvicultură	1.534**	1.532**	1.925***
Industrie extractivă	0.234**	0.221***	0.259**
Industrie prelucrătoare	0.693***	0.723***	0.668***
Energie electrică, apă și gaze	0.620	0.663	0.765
Construcții	1.591***	1.572***	1.518***
Comerț	1.008	1.021	0.956
Hoteluri și restaurante	1.549*	1.553*	1.752**
Transport, depozitare și comunicații	0.700**	0.710**	0.682**
Intermedieri financiare	0.680***	0.706**	0.615***
Tranzacții imobiliare	2.242***	2.290**	2.109***
Administrație publică și apărare	0.712*	0.691**	0.710*
Sănătate și asistență socială	1.380***	1.269**	1.378***
Alte servicii	2.211***	2.180***	2.282***
Competiția percepută la nivelul pieței pe care operează organizația sa (ref. = slabă)			
Medie	1.346***	1.413***	1.428***
Putemică	1.632***	1.760***	1.613***
Cererea percepută la nivelul pieței pe care operează organizația sa (ref. = stabilă)			
Medie	1.175***	1.213***	1.135***
Instabilă	1.362***	1.344***	1.343***
Acoperirea geografică a activității organizației sale (ref. = internațională)			
Locală	4.565***	5.083***	4.615***
Regională	2.776***	2.769***	2.922***
Națională	1.743***	1.809***	1.744***
Constanta	0.015	0.010	0.019
Chi-square	2149.67***	1833.28***	2047.93***
Nagelkerke R Square	0.2014	0.1732	0.2195
Overall % Correct	87.08	86.89	87.71

*p<0.1; **p<0.05; ***p<0.01

Concluzii

Studiul de față cercetează incidența antreprenoriatului în rândul absolvenților de studii superioare la cinci ani de la părăsirea sistemului de educație. Analizând date de anchetă, au fost identificați cei mai importanți factori care modelează comportamentul antreprenorial al populației observate. Așadar, concluziile cheie ale studiului sunt următoarele:

- 11,4% dintre absolvenții de studii superioare au devenit antreprenori la cinci ani după terminarea studiilor;
- Italia, Portugalia, Republica Cehă și Austria înregistrează cea mai ridicată tendință a absolvenților de a deveni antreprenori;
- Nivelul și complexitatea dezvoltării economice la nivel național influențează antreprenoriatul în rândul tinerilor;
- Factori personali precum sexul, vârsta, valorile și atitudinile față de muncă modelează comportamentul de antreprenoriat al tinerilor;
- Profilul educațional al absolvenților influențează șansele acestora de a deveni antreprenori, în special metodele de predare utilizate, numărul de ani de educație și competențele dobândite.

Bibliografie

- Chigunta, F. (2002). "Youth Entrepreneurship: Meeting the Key Challenges", *European Youth Forum Position Paper on Youth Entrepreneurship*
- Gartner, W. B., Baker T. (2010). "A Plausible History and exploration of Stevenson's definition of entrepreneurship", *Frontiers of Entrepreneurship Research*, 30, 4, p. 2
- Hausmann, R., Hidalgo, C.A. et al. (2011). *The Atlas of Economic Complexity*, Cambridge MA: Puritan Press. ISBN 0615546625
- Hidalgo, C. A., Hausmann R. (2009). *The Building Block of Economic Complexity*, *PNAS* 106 (106(26)), pp. 10570-10575
- Schoof, U. (2006). "Stimulating Youth Entrepreneurship: Barriers and incentives to enterprise start-ups by young people", International Labour Office